

SOLOMON (SIMION) HALIȚĂ ȘI PUBLICISTICA BÂRLĂDEANĂ

Oltea Rășcanu Gramaticu

Cuvinte cheie: autoeducare, provocare națională, monarhia Austro-Ungară, imperii absolute.

Keywords: self education, national challenge, Austro-Hungarian monarchy, absolute empires.

Abstract: *Solomon Haliță and the journalism of Bârlad*

Solomon Haliță proved an illustrious member of a generation aspiring to transform the education according to the principle of culture and civilization instruments.

Solomon Haliță was born in 1859 at Sângeorz, Bistrița-Năsăud county, where he attended the local middle school, after which he studied history, philosophy and pedagogy in Vienna. In 1866 he came to Bârlad where he taught pedagogy at Școala Normală (Teachers Teaching School) for ten years.

In 1887 he founded the George Lazăr magazine, with a pedagogy theme, among the first ones in the country; it also contained articles of literature, science, folklore and reviewing.

From 1896 he transferred to Școala Normală in Galați and from 1905 in Iași. As an inspector for elementary schools under the Ministry of Cults and Public Education, he brought a valuable contribution to the modernization of the education and the edification of new schools in the rural area.

Solomon Haliță supported the national unity and the union of the occupied territories with Romania. He held the function of prefect of Vaslui (1918), Iași (1919-1922) and Bistrița (1922-1924).

Solomon Haliță died in 1926.

Solomon Haliță se încadrează, alături de Ioan Popescu, Ștefan Neagoe, Stroe Belloescu, Gavril Onișor, Paul Augustin în pleiada purtătorilor mesianismului ardelean¹ pe meleagurile Moldovei Meridionale, imprimând noii energii și orientări culturii bârlădene la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Continuator al vechilor dascăli din epoca « *cutezătorilor* » de la 1848, care aprinsese flacăra sacră a « *luminării minții și inimii* » printr-o serie de mijloace, dintre care școala juca un rol esențial, Solomon Haliță s-a dovedit la înălțimea aspirațiilor generației sale de transformare a învățământului într-un principal instrument de cultură și civilizație.

¹ Gh. Vrabie, *Mesianism ardelean*, București, Tipografia Cernica, 1937, 64 p. ; idem, *Bârladul cultural*, București, 1938, p. 112-118; Marin Vătavu, *Gh. Vrabie, Mesianism ardelean*, în „Gând românesc”, anul VI, nr.3-4, martie-aprilie, 1938, p. 228-229; E.Caraman, *Un dascăl ardelean, S.M.Haliță*, în „Orizonturi”, anul III, nr.1-4, aprilie-iulie, 1940.

Solomon Haliță s-a născut în 1859 la Sângeorz, comitatul Bistrița-Năsăud, unde a urmat cursurile primare și gimnaziale, după care a plecat la Viena unde studiază istoria, filosofia, precum și pedagogia cu profesorii Karl Vogt și Theodor Zimmermann, cursuri pe care le audiase cu un deceniu în urmă și Mihai Eminescu. În paralel, Solomon Haliță participă și la cursurile profesorului Friedrich Dittes în cadrul Școlii Normale Superioare din Viena, însușindu-și o temeinică cultură pedagogică. Solomon Haliță a făcut parte din « România jună », alături de alți tineri români aflați la studii în capitala Imperiului Austro-Ungar, aderând la programul Societății care-și propunea recunoașterea drepturilor istorice ale românilor din teritoriile ocupate.

Întors de la Viena, în 1883, solicită un post de profesor în regiunea natală, dar numeroasele opreliști din partea autorităților austro-ungare, politica de desnaționalizare a românilor desfășurată obsesiv de Curtea de la Budapesta și Viena, îl determină pe proaspătul licențiat în filosofie și științe pedagogice, Solomon Haliță, să treacă Munții Carpați în Vechiul Regat. Primul popas a fost la Dorohoi (1883-1886), după care a urmat transferul la Școala Normală din Bârlad, a cărui director era ardeleanul Ioan Popescu, cunoscută personalitate culturală și politică în zonă.

Pe parcursul celor zece ani cât a staționat la Bârlad, Solomon Haliță a desfășurat o muncă prodigioasă atât la catedră, unde experimentează aplicarea pedagogiei moderne, cât și în diferite activități sociale și științifice, fiind apreciat de colegii de catedră, de elevi, de autoritățile bărlădene, care vedeau în el un demn urmaș al bătrânului dascăl, Ioan Popescu, a cărui viață se împletise cu destinele învățământului bărlădean. Așa se face că în 1888 a fost numit directorul Școlii Normale de băieți din Bârlad, succedând pe ilustrul pedagog Ioan Popescu, fondatorul acestei instituții școlare din 1870. În noua calitate, Solomon Haliță s-a dovedit un bun organizator și conducător, manifestând toleranță și tact pedagogic în relațiile cu profesorii și elevii.

Alături de școală, principalul laborator de creație și aplicare a unor noi experimente, presa s-a dovedit un mijloc eficace de dezbateri și popularizare a unor orientări menite să împingă învățământul spre noi orizonturi. Dispunând de o bogată cultură generală și de specialitate, Solomon Haliță își va onora cu cinste funcția de profesor și de director al Școlii Normale din Bârlad, publicist și mai târziu inspector al învățământului primar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Cariera gazetărească și-a început-o în anul 1887, când alături de Gheorghe Ghimbășanu, profesor la Liceul Codreanu, a condus direcția ziarului « Bârladul »², săptămânal de orientare conservatoare, editat în Tipografia « Română » (1887-1888)³. De la numărul

² „Bârladul”, anul I, nr. 1, Bârlad, 1 iunie 1887.

³ Ziarul „Bârladul” se editează în Tipografia Catzafany (16 septembrie 1898-18 iunie 1899). Reapare în 1903 și 1905 cu ocazia alegerilor electorale (7 numere, anul IV, nr. 17, de la 9 octombrie la 20 noiembrie 1903 și din 1905). De la numărul 6, 1903, în comitetul de redacție intrau: T.G.Emandi, Gr.Negură, N.Vasilii Hristescu, C. Slobozeanu, G. Opreșan, I.G.Drăgănescu, I.Kiricescu. Ziarul apare cu intermitențe până la 20 iunie 1914 (*Istoria Bârladului*, Ediția a II-a, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 325; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Pagini din istoria presei bărlădene. Începuturile presei bărlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului județean Vaslui, vol.II, 2001-2003, p. 829-840.

11(27 septembrie 1887), ziarul a publicat și unele articole cu conținut istoric și pedagogic, iar la rubrica «Foița ziarului Bârlădul», schițe și nuvele, traduceri. Numeroase articole politice, anunțuri și reclame, completau tematica ziarului care, în general, nu a jucat un rol important în viața spirituală a urbei.

Momentul esențial al activității publicistice a lui Solomon Haliță în perioada bârlădeană îl reprezintă editarea revistei cu caracter pedagogic «George Lazăr», revistă «pentru educațiune și instrucțiune», cu apariție lunară, începând din 15 aprilie 1887. Din comitetul de redacție mai făceau parte profesorii : George Constantinescu-Râmnicăneanu, Gheorghe Ghibănescu, Gavril Onișor și învățătorii Vasile G.Diaconescu și Ion Apostolescu.

Apariția unei astfel de reviste marca un moment important întrucât puține publicații românești la acea dată erau orientate pe probleme de metodică și practică pedagogică, care să-i arate profesorului «*cele mai bune metode spre a preda mai cu înlesnire și mai cu folos pentru elev, materialul didactic...*»⁴.

Noua publicație bârlădeană se adresa atât cadrelor didactice din județul Tutova cât și din întreaga țară. Articolul program *Către cititori* sublinia caracterul, orientarea și scopul revistei. Scopul noii publicații era de «*a susține școala, a contribui la progresul ei, în direcția arătată de George Lazăr*», de aici necesitatea deșteptării naționale prin instrucție și educație, educatorii având misiunea «de a răspândi lumina acolo unde trebuie»⁵. Reluând unele idei specifice intelectualilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care avusese o largă circulație în ziarul «Semănătorul»⁶, redactorii revistei «George Lazăr» concluzionau : «*Principiile de care suntem conduși sunt răspândirea culturii în general și a cunoștințelor pedagogice în special*»⁷. Numele revistei nu a fost ales la întâmplare. Așa cum precizau redactorii : «*George Lazăr pentru noi românii e totuna cu școala...*»⁸.

Tematica era variată, cuprinzând o serie de probleme de metodologie didactică, articole de popularizare științifică, literatură populară, buletinul pedagogic și bibliografia constituiau noi rubrici care dădeau revistei un caracter occidental. «...Publicarea produselor intelectuale ale poporului ; publicând în fiecare număr câteva pagini de literatură populară...ne va înlesni să-l cunoaștem pe el acasă, văzându-i sentimentul lui, cum și chipul lui de a privi și judeca lumea»⁹.

Revista își propunea să depășească cadrul restrâns al unei publicații locale, urmând a fi difuzată și printre românii din teritoriile ocupate de monarhia austro-ungară, costul unui abonament fiind modic: 8 lei în România, 3 florini pentru românii de dincolo de Carpați, 4 lei pentru elevii Școlii Normale.

⁴ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

⁵ *Ibidem*.

⁶ „Semănătorul”, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870. Prima publicație bârlădeană a apărut între 1870-1876, sub direcția lui Ioan Popescu. Oltea Râșcanu Gramaticu, *Începuturile presei bârlădene, ziarul „Semănătorul”*, în *Bârlădul odinioară și astăzi*, Miscelaneu, vol.I, București, 1980, p. 153-161; idem, *Pagini din istoria presei bârlădene. Începuturile presei bârlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui, XYII-XXIV, vol.II, 2001-2003, p.829-840.

⁷ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

La revistă au colaborat, aproape la fiecare număr, membrii comitetului de redacție, precum și numeroși colaboratori din țară, cum ar fi Ion Pop-Reteganul, Constantin Hamangiu (viitorul ministru al justiției), Spiru Haret (cu care Haliță va lega o strânsă prietenie și cu care va colabora până la dispariția savantului), Dr. G.Bercariu, Valmag (Valeriu Magdu), Sim.Basilescu, G. S. Ioneanu, I. Negruțiu și mulți alții, colaboratori din Bârlad, Rodna-Veche, Năsăud, Mizil, Banat, comunele Radovanu, Răducăneni ș.a.

Un rol important în tematica revistei era acordat problemelor fundamentale și noilor curente pedagogice, metodelor de predare la diversele obiecte de învățământ, informații despre reformele din domeniul învățământului intern și european etc. Un interesant studiu a publicat Solomon Haliță în legătură cu *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, din antichitate până în epoca modernă, ajungând la concluzia că educația copilului trebuie să înceapă « în primii ani ai dezvoltării fizicului și spiritului pentru că numai acum se pot pune bazele unei bune direcțiuni »¹⁰. Școala primară, relatează același autor în articolul *Din ale școlii primare*, are menirea să înzestreze « pe toți indivizii, care compun națiunea, fără deosebire de clasă sau profesiune, cu acea sumă de cunoștințe generale care sunt indispensabile fiecăruia ca membru al societății, fără privire la cariera ce va îmbrățișa în viață »¹¹.

Numeroase studii informează cititorii despre necesitatea introducerii unui învățământ formativ strâns legat de practică, principii novatoare care li-au făcut treptat locul în didactica modernă. Metoda intuitivă se recomanda a fi folosită diferențiat de la un obiect la altul « mai cu seamă la acele obiecte de învățământ care se bazează pe senzațiune, iar la celelalte obiecte poate servi numai ca mijloc ajutător »¹². Pentru menținerea atenției elevului la lecții se recomanda metoda euristică, deoarece scopul activității didactice este ca « elevul în urma propriei meditări să afle o regulă, un exemplu sau să dezlege o problemă »¹³. În această direcție se critica tendința de memorizare mecanică a elevilor a unor texte din manual sau impuse de profesorii, de asemenea și sistemul de predare academic al unor lecții care « dacă măgulesc pe profesor, nu satisfac mult pe elev » și cu atât mai mult sunt discreditate acele lecții « nepregătite din partea profesorului, care încurcând în mintea lui, încurcă și mai mult înțelegerea din partea elevilor »¹⁴. De aici, recomandarea ca explicația profesorului să fie logică, clară, respectând particularitățile de vârstă ale elevilor. Concretizându-se pe anumite obiecte de învățământ, redactorii revistei oferă o serie de posibilități practice de predare : citirea model îmbinată cu exerciții repetate de citire cu fiecare elev pentru înțelegerea sensului cuvintelor la clasele mici, analiza proceselor

¹⁰ Solomon Haliță, *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, în „George Lazăr”, anul I, nr.4, 15 iulie 1887, p. 97-106.

¹¹ Idem, *Din ale școlii primare*, în „George Lazăr”, anul I, nr.3, 15 iunie 1887, p.71.

¹² E.Apostolescu, *Metodul și învățământul intuitiv*, în „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p.22.

¹³ S.Haliță, *Deșteptarea și întreținerea atenției în școală*, în „George Lazăr”, anul I, nr.12, 15 martie 1888, p. 374.

¹⁴ Gh.Ghibănescu, *Cestiuni practice*, în „George Lazăr”, anul II, nr.7, 15 octombrie 1888, p.248.

istorice prin metoda analitică sintetică pentru a se ajunge la stabilirea cauzalității fenomenelor din societate, corelarea intra și interdisciplinară etc.

Istoria este definită ca « **memorie a umanității** » ce cuprinde pe scurt « evoluția neamului omenesc »¹⁵. Funcția formativă și integrativă a istoriei este subliniată în cuvinte de o puternică vibrație: « *Istoria este o știință... prin faptul că explicând legile timpurilor ne lărgeste orizontul cugetărilor noastre și ne face mai apți, ca din cunoașterea trecutului să tragem concluzii pentru viitor* »¹⁶. Misiunea profesorului de istorie este dificilă deoarece « lor incumbă în mare parte formarea caracterului generațiunii, dezvoltarea simțămintelor nobile și mărețe care au ridicat moralicește și materialicește popoarele »¹⁷.

Se critica sever tendința unor profesori de a preda istoria ca un conglomerat de date despre diferitele războaie și personalități, indicându-se tratarea istoriei în mod sintetic, integrativ, cauzal, punându-se accentul pe evoluția culturii și civilizației umane, recomandându-se în această direcție două lucrări ale istoricilor occidentali Bockle și Alfred Rambaud.

Redactorii publicației bârlădene opinează pentru schimbarea relațiilor între profesor-elev, atragerea elevului la procesul de **autoeducație**, înlăturarea mijloacelor coergitive în educarea tineretului. Analiza programelor și manualelor școlare ocupă spații întinse revistei. Programele școlare erau elaborate de Consiliul General de instrucție, « acest corp luminat compus din profesori universitari și liceali, care... fără discuții suficiente croiesc programe... lipsite întrușine de concordanță și mai presus de toate nemetodice »¹⁸. Fiind prea încărcate programele școlare generau efecte negative în pregătirea elevilor: « Această îngrămădire neconținută de cunoștințe care n-au nici timpul să se asocieze și să formeze un tot organic, compus din mai multe verigi, pe care elevul să-l considere proprietatea sa, provoacă o adevărată imbecilitate intelectuală »¹⁹.

Manualele școlare erau greoaie, lipsite de logică în expunere, neatractive. Astfel, manualele de istorie erau comparate cu « *niște registre de războaie, împărași, regi sau domni, petractate și acestea într-un chip arid, fără miez și viață încât tâmpesc în loc să ascuță mintea și să deștepte cugetări și aspirații mai înalte* »²⁰.

Se fac propuneri valoroase pentru îmbunătățirea planului de învățământ, a programelor și manualelor școlare, subliniindu-se necesitatea introducerii unor noi obiecte de învățământ, precum psihologia, etica, logica, fiziologia, lucru manual. Se solicită sporirea numărului de ore la obiectul pedagogie cât și îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a practicii pedagogice, înființarea școlilor de aplicație pe lângă Școala Normală.

¹⁵ C.C.Râmniceanu, *Metode în predarea istoriei*, în „George Lazăr”, anul I, nr.6, 15 septembrie 1887, p. 138.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ S.Haliță, *Din ale școlii primare*, în „George Lazăr”, anul I, nr.3, 1887, p. 74.

¹⁹ Idem, *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, în „George Lazăr”, anul I, nr.5, 15 august 1887, p.135.

²⁰ C.C. Râmniceanu, *op. cit.*, p.177.

Situația învățământului, mai ales la sate, era precară la sfârșitul secolului al XIX-lea : « *Lipsa de localuri corespunzătoare (pentru școli n.n.), de învățători capabili și însușești de sentimentul datoriei, cei mai buni (dintre ei n.n.), descurajați prin o sumă de împrejurări, distanțele prea mari dintre cătunele care n-au școală și comunele de unde (părinții, n.n.) trebuia să-și trimită copii, sărăcia și ignoranța cu toate urmările lor... au făcut ca învățământul primar, cu deosebire cel rural, să existe în parte, numai pe hârtie*²¹ ». Analfabetismul care predomina lumea rurală contribuia la faptul că părinții « n-au nici o idee de modul în care trebuie educați copiii... în lipsă de alte mijloace vor recurge tot și numai la bătaie care tronează în familie »²². Bătaia era aspru combătută de redactorii revistei « George Lazăr » ca mijloc de educație atât la școală cât și în familie, susținând necesitatea unei mai strânse colaborări între familie și școală.

Interesante propuneri au elaborat și corespondenții revistei, din rândul învățătorilor, privind construirea de școli de către stat, acordarea de manuale și rechizite gratuite pentru copii săraci, internate în comune pentru elevii care veneau din satele îndepărtate. În numărul 1 și 2 din aprilie-mai 1889, revista a publicat *Programe pentru clădirile de școli primare, urbane și rurale*, întocmite de Spiru Haret, ceea ce reprezenta o creștere a interesului autorităților centrale pentru sistematizarea construcțiilor de școli primare. Însă sălile s-au dovedit puține în comparație cu numărul elevilor, cancelaria servea și ca depozit pentru aparate și hărți, se prefigura alături de vestiar și o cameră de arest iar șopronul servea drept loc de recreație a elevilor pe timp nefavorabil. Fondurile alocate de stat pentru construcția de școli s-a dovedit insuficiente, nerezolvând criza localurilor pentru școli, mai ales la sate. Obligațiile au rămas mai departe Consiliilor comunale care recurgeau uneori la o serie de acțiuni filantropice. Astfel, Ioan Popescu, marele animator al învățământului bârlădean, pe propria sa cheltuială a restaurat din temelii localul de școală din comuna Mîrcești, județul Tutova, care se afla în ruină. La 21 mai 1887 a fost inaugurat noul local²³.

În anul 1887 funcționau la Bârlad 10 școli primare și 4 secundare, un liceu, gimnaziul real, școala normală, școala profesională de fete, instituită din fondurile donației Nicolae Roșca Codreanu²⁴. Necesitatea extinderii învățământului pentru fete devenise o problemă centrală în atenția forurilor de specialitate. Revista « George Lazăr » a deschis o campanie susținută pentru înființarea unui externat de fete și la Bârlad.

Numeroase pagini ale revistei sunt dedicate situației sociale a populației de la sate. O frescă de un puternic dramatism ne oferă relatarea unui corespondent din comuna Perieni, județul Tutova, învățătorul G. Popescu: « La țară vedem mai multe bordeie, unde mișună oameni. Cei mai mulți stau în case numai cu numele, casa e

²¹ S.Haliță, *Din ale școlii primare*, p.71

²² G.Ionescu, *Școala privită prin prisma socială*, în „ George Lazăr”, anul, nr.9, 1887, p.262.

²³ Vezi Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobiografii*, vol.5, Editura Sfera, Bârlad, 2003, p.688-694.

²⁴ *Istoria Bârladului*, ediția a II, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, 2002, p. 300-322.

aceea care e făcută din pari bătuți în pământ, peste care e pus un moluz subțire, cu crăpături de suflă vântul înlăuntru, cu un coperiș ca vai de om de vreo două lemne împănate peste care e pus rogoz, paie sau hlujene de popușoi, plouă... ca și afară, cu două, trei găuri mici drept fereastră prin care abia străbate câte o rază de lumină, cu o încăpere de tot de n-ai unde te întoarce, cu un cuptor..., cu un pat cu scânduri goale, rareori pe el o rogojină sau o țolică. Acolo stau cu femeie, cu copii, câți se întâmplă să fie; mai vin iarna și vitel, găini, câine, mătă și trăiesc... »²⁵.

Nu lipsesc în paginile revistei informații despre românii din teritoriile ocupate supuse **procesului de maghiarizare sau rusificare**. Școlile românești din Transilvania erau puține și prost întreținute încât « *în edificii rele și reci, fără cărți și recuzite de învățământ, puțin sporiu pot face sub conducerea unui învățător zdremțuros și flămând* »²⁶.

Ion Pop Reteganul și F. Forcius au întemeiat un comitet de ajutorare cu abecedare și legendarie, adresând un apel către toată suflarea românească pentru strângerea unor fonduri necesare cumpărării de manuale și recuzite școlare pentru copiii săraci din învățământul primar din Transilvania. Pe lista autorilor de abecedare solicitate se număra și Ioan Popescu, profesorul și directorul Școlii Normale din Bârlad. Apelul publicat în paginile revistei « George Lazăr », în noiembrie 1887, a stârnit un val de simpatie în rândurile cititorilor bârlădeni, animați de înalte sentimente patriotice de unire cu frații români de dincolo de munți. A fost deschisă și o listă de subscripție de redacția revistei, motivându-se următoarele: « Cine este convins că unicul mijloc de a salva pe frații noștri de pericolul maghiarizării este școala, credem că nu va pregeta a contribui cât de ce putem la realizarea nobilei scop ce și-a propus comitetul de mai sus »²⁷.

În cuvinte de un vibrant patriotism, Solomon Haliță contesta politica de desnaționalizare dusă de guvernarea de la Budapesta, care încălcau cele mai elementare drepturi naționale ale unei populații majoritare în Transilvania: « Știu ei ungurii foarte bine că limba comună de înțelegere a părților locuite de români, necum promâni, nu este și nu va fi alta decât cea românească, dat este de fapt și va fi și pentru ungur, armean și sas și pentru cine va voi să locuiască între români »²⁸.

Monarhia austro-ungară « încătușează sub o formă de guvernământ poreclit constituțional, aspirațiile de independență a tuturor popoarelor din vastul său imperiu »²⁹. Dând dovadă de o bună înțelegere a realităților interne și externe în care se zbătea șubredul imperiu austro-ungar, autorul articolului, G. Constantinescu Râmnicăneanu, întrevedea că: « Destinele Austriei sunt deci cu totul precare și la o viitoare conflagrațiune europeană ea mai mult va pierde și nicidecum nu va câștiga »³⁰.

²⁵ G.Popescu, *Locuința săteanului și influența ei asupra dezvoltării fizice și intelectuale*, în „George Lazăr”, anul II, nr.2, 1888, p.58.

²⁶ I.P. Reteganu, *O pagină din istoria învățământului*, în „George Lazăr”, anul II, nr.3, 15 iunie 1888, p. 820.

²⁷ „George Lazăr”, anul I, nr.8, 15 noiembrie 1887, p. 249.

²⁸ S.Haliță, *Păreră noastră*, în „George Lazăr”, anul I, nr. 6, 15 septembrie 1887, p.180.

²⁹ C.C.Râmnicăneanu, *Principiul național în formarea statelor*, în „George Lazăr”, anul II, nr.3, 15 iunie 1888, p. 820.

³⁰ *Ibidem*.

Aceeași soartă este întrevăzută și celorlalte **imperii absolutiste**: rus și otoman. **Dezideratul național** al poporului român apare justificat pe temeuri istorice. Concluzia care se desprinde ca un leitmotiv al întregii generații este că școlii îi revine un important rol în dezvoltarea conștiinței politice a tuturor românilor pe calea făuririi unui stat unitar.

Pentru a mai lărgi sfera preocupărilor redactorii revistei anunțau din numărul inaugural că: « Vom lăsa în același timp loc liber și cesiunilor de cercetare științifică și literatură »³¹. În această direcție amintim publicarea unor articole de popularizare a cunoștințelor științifice din domeniul chimiei, fizicii, geografiei, istoriei, literaturii. Un studiu bine documentat a publicat Gheorghe Ghibănescu, renumitul profesor de istorie și publicist, despre *Literatura populară*, arătându-se valoarea intrinsecă a acesteia, ca izvor de inspirație pentru literatura cultă. În același timp se indicau câteva norme ce trebuie respectate în strângerea folclorului pentru a se evita greșelile acelora care i-au știrbit autenticitatea prin adăugiri sau transformări literare. Constantin Hamangiu a redactat *Cântece populare*, având ca tematică lupta pentru independență a poporului român³².

Buletinul pedagogic și bibliografia constituiau rubricile finale ale revistei, Buletinul pedagogic constituia o rubrică de informații privind unele acțiuni strâns legate de activitatea cadrelor didactice: statistici școlare din județ și din țară, aspecte privind modernizarea învățământului într-o serie de țări occidentale, măsuri adoptate cu ocazia unor congrese ale cadrelor didactice din țară și străinătate, activitatea unor societăți școlare menite să propage cultura în condițiile precare ale satului românesc.

Rubrica bibliografică recomanda cititorilor unele lucrări cu caracter științific în general și pedagogic în special. Aprecieri elogioase erau făcute de redactorii revistei lucrărilor: *Grădina de copii*³³ și *Metoda nouă de a învăța desenul și cristomația*, de I. P. Florentin, editate la Iași, în 1887 ; *Noțiuni elementare de geografie generală*, studiu aparținând lui C. Tincu și recomandat în special învățătorilor de la clasele a II-a și a IV-a. Apărută în 1888, *Originea Hușilor*, de Gheorghe Ghibănescu s-a bucurat de o bună primire din partea redacției revistei și a cititorilor. Autorul combate unele puncte de vedere aparținând unor înaintași de prestigiu, precum episcopul Melchisedec și istoricul, literatul și publicistul B.P.Hasdeu. Activitatea prodigioasă a profesorului de istorie a fost dublată de cea a documentaristului și publicistului, Gheorghe Ghibănescu, care a transcris și copiat peste 150.000 de documente pe care le-a grupat în 72 de volume, din care 25 au fost tipărite.

Alte lucrări apărute în circulație sunt aspru criticate ca nefiind fondate științific, ceea ce demonstrează capacitatea de a discerne a redactorilor revistei « George Lazăr ». O astfel de situație relevantă este legată de analiza critică a *Tratatului de literatură* al lui Al.Gh. Drăghicescu: « Îngrămădirea unui material atât de vast într-un volum atât de mic a făcut ca să se scurteze unele părți așa de tare că mai nu te alegi cu nimic. Bibliografiile ce le dă nu servesc la nimic, fiind o corcitură

³¹ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

³² C.Hamangiu, *Cântece populare*, în „George Lazăr”, anul II, nr.8, 15 noiembrie 1888, p. 245.

³³ *Grădina de copii* de I. Pop Florentin. Recensiune de Solomon Haliță, în „George Lazăr”, anul I, nr.2, 15 mai 1887, p. 54-58.

după Gr. Pop, care la rândul său e compilatura lui Pumnul și altora. Cititorul nu învață nimic din ele... Limba autorului e împesărită cu neologisme »³⁴.

Fără a fi întrutotul de acord cu unele puncte critice stabilite de Al.Densușianu în volumul *Cercetări Literare*, despre unele curente și personalități literare, redactorii revistei bârlădene, în frunte cu Solomon Haliță, apreciază just valoarea acestor studii în condițiile « când avem puține cărți de critică literară, când gustul artistic începe abia a se forma »³⁵.

Revista « George Lazăr » și-a încetat activitatea după trei ani de la apariție, unul dintre motive constituindu-l plecarea primului redactor, Solomon Haliță, promovat în funcția de inspector în învățământul primar. În această calitate, bazându-se pe o bună pregătire de specialitate și de un orizont atotcuprinzător, Solomon Haliță va întreprinde o acțiune de revizuire a tuturor programelor școlare³⁶, va elabora abecedare și cărți de citire în colaborare cu P.S.Laurian și George Coșbuc, iar în anul 1889 va publica la București un *Raport privitor la înființarea de grădini și pepiniere pe lângă școalele normale de învățători și școalele rurale*.

Aflată pe poziții liberale, publicația bârlădeană a stârnit un anumit ecou atât prin noutatea pionieratului în această parte a țării cât și prin înaltele idealuri propagate, care făceau să depășească sfera unui periodic regional, servind interesele școlii, văzută ca un factor primordial de educare și instrucție în direcția unității și libertății tuturor românilor. Încadrată în contextul realităților social-culturale ale vremii, revista « George Lazăr » a constituit o verigă din lanțul activităților multiple ale întregii generații pe umerii cărora stătea marele deziderat al neamului românesc – desăvârșirea unității naționale.

După anul 1896, Solomon Haliță se transferă la Școala Normală din Galați, unde profesează 12 ani cu remarcabile rezultate și inițiative, precum o școală unde predă adulților și înființarea « *Asociației corpului didactic din Galați* »³⁷.

După desființarea Școlii Normale de băieți din București și a celei de fete din Iași, în 1901, s-a reformat școala normală, trecându-se de la 5 la 6 ani de studii. Examenle de absolvire, mult mai exigente, se țineau în centrele Iași și București. Între 27-28 martie 1902, s-a ținut la București, sub președinția lui Spiru Haret și a lui Solomon Haliță, Conferința revizorilor școlari, cu care ocazie s-a stabilit și Conferința generală a membrilor corpului didactic primar, la 18-25 aprilie 1902³⁸.

Din corespondența lui Spiru Haret cu Solomon Haliță, de care-l lega nu numai obligațiile profesionale din minister, ci și o veche și sinceră amicizie, bazată pe idealuri comune, rezultă interesul crescut al autorităților de la București pentru sprijinirea cu manuale școlare și cărți de istorie a școlilor românești din teritoriile stăpânite de monarhia austro-ungară care intensificase procesul de maghiarizare

³⁴ „George Lazăr”, anul I, nr.4, 15 iulie, 1887, p. 128.

³⁵ *Idem*, anul I, nr.6, 15 septembrie 1887, p. 188.

³⁶ Solomon Haliță, *Modificarea programelor școalelor normale*, în „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România”, anul II, nr.10-11, martie-aprilie 1902, p.313-316.

³⁷ Vezi Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene, Bibliografii*, vol.4, G-L, Editura Sfera, Bârlad, 2003, p. 221-225.

³⁸ „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România”, anul II, nr.10-11, martie - aprilie 1902, p.375.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

forțată și pe cale culturală: « ... Din *Istoria lui Ștefan cel Mare* de N.Iorga aş vrea să aduc vreo mie de exemplare pentru a fi distribuite în Transilvania. Oare le vom putea trece dincolo ? Cred că da, pentru că un librar din Braşov mi-a cerut în comision vreo 300 de exemplare. Dacă se pot distribui, te rog să regulezi d-ta distribuția de-o mie (de exemplare, n.n.) cum vei crede mai bine... »³⁹.

Din 1905, Solomon Haliță s-a transferat la Școala Normală « Vasile Lupu » din Iași. Împreună cu Spiridon Popescu, în 1908, Solomon Haliță a întocmit un memoriu către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin care solicita înființarea de școli în satele și comunele lipsite de astfel de instituții școlare⁴⁰. Ca inspector general al învățământului primar-normal a revizuit toate programele de curs primar (de două ori), a făcut program școlii normale, precum și toate regulamentele de curs primar și normal, care au rămas în vigoare multă vreme în școala românească. În seara zilei de 6 aprilie 1912, institutorii din Iași au dat un banchet în onoarea fostului inspector general al învățământului primar, Solomon Haliță, în semn de respect față de grija pe care a manifestat-o dezvoltării și modernizării învățământului în general și celui primar în special⁴¹. Solomon Haliță a fost ales membru de onoare al « Revistei învățătorilor și învățătoarelor din România », a colaborat la revista « România jună ».

După Marea Unire și realizarea **României Mari**, Solomon Haliță a intrat în politică, devenind pentru o scurtă vreme prefect de Vaslui (1918), apoi de Iași (1919-1922) și în cele din urmă prefect de Bistrița, plaiurile sale natale (1922-1924)⁴². Din inițiativa lui Solomon Haliță s-au deschis trei licee, patru școli de meserii, precum și Școala Normală din Năsăud, care i-a purtat numele până după cel de-al doilea război mondial, după comunizarea învățământului (1948).

Solomon Haliță a încetat din viață în 1926, în vârstă de 67 de ani, având conștiința că și-a făcut datoria față de concetățenii săi, dar mai ales față de școală, instituția pe care o considera fundamentală în educarea și conturarea personalității noii generații, deschizătoare de drumuri pentru afirmarea pleneră a neamului românesc în concertul statelor europene, civilizate și democratice.

³⁹ „Adevărul” din 15 decembrie 1935; vezi și Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, Editura Junimea, 1978, p.116,161, 162.

⁴⁰ „Neamul românesc”, anul III, nr.84, 16 iulie 1908, p. 1329.

⁴¹ „Școala viitorului”, anul I, nr.3, 20 aprilie 1912, p.94.

⁴² Traian Nicola, *op. cit.*, p. 223.